

Christelijke identiteit in de vakles en elementen van formatieve evaluatie bij Duits in 4 en 5 havo

Rian Leune MA en Dr. Ir. Piet Murre

Dit materiaal is onderdeel van de kennisbank van het onderzoekscentrum van Driestar educatief.

Samenvatting	Dit artikel gaat over het onderzoek naar het effect van het alternatieve onderwijsmodel op de leerresultaten van Duits en het effect van de speciale lessen identiteit op de identitaire vorming van de leerlingen.
Bronvermelding	Leune, A. en Murre, P.M. (augustus 2018). Duits in Havo 4 en 5 te Rijssen: een alternatief onderwijsmodel. Driestar educatief – Gouda.
Thema	Schoolvak en didactiek
Plaatsingsdatum	September 2019
Gerelateerde artikelen	-
Trefwoorden	Niet-vakdocent, IVIO@school, onderwijs op afstand, identitair vormingsdoel, leerresultaten, formatieve evaluatie, coachingsgesprekken

Een alternatief onderwijsmodel: Christelijke identiteit in de vakles en elementen van formatieve evaluatie bij Duits in 4 en 5H

Rapportage over een alternatief onderwijsmodel in havo 4 en 5 bij de Jacobus Fruytier scholengemeenschap te Rijssen (uitgevoerd in de periode september 2017 tot juni 2018)

Rian Leune MA en Dr. Ir. Piet Murre

Aanleiding

Aan het eind van het schooljaar 2016-2017 verzocht de Jacobus Fruytier Scholengemeenschap in Rijssen Driestar educatief te participeren met een onderzoek. De aanleiding was het plan van de JFSG om de lessen Duits in havo 4 en 5 op deze locatie op een alternatieve manier in te vullen gedurende het cursusjaar 2017-2018. Een hardnekkige vacature noopte hen hiertoe. De JFSG koos ervoor dat de leerlingen zelfstandig materiaal van IVIO@school doorwerken. De leerlingen zaten in klassenverband bij elkaar en werden begeleid door een niet-vakdocent ter plekke en een vakdocent op afstand. De communicatie met de laatste verliep hoofdzakelijk via e-mail. Dit betrof een vrij vergaande vorm van onderwijs op afstand. Het was daarbij van belang dat de leerresultaten goed bleven. Ook was het van belang dat de christelijke missie van de school nog steeds gestalte zou krijgen. Hiertoe werden 4 speciale lessen ontwikkeld en gegeven, met een expliciete identitair vormingsdoel.

Onderzoek

Driestar Educatief onderzocht twee dingen: 1) het effect van het alternatieve onderwijsmodel op de leerresultaten van Duits en 2) het effect van de speciale lessen identiteit op de identitaire vorming van de leerlingen, in het bijzonder wat betreft de verbinding tussen het vak Duits en het christelijk geloof in de perceptie van leerlingen?

De gehanteerde methode bestond uit een 'parallel sequentieel design'. Aan het begin is een nulmeting gedaan: Een vragenlijst, een interview met een aantal leerlingen en voor het vakdeel een lees- en luistertoets. In de loop van het traject zijn tussenmetingen uitgevoerd. Voor het identiteitsdeel betrof dit telkens een enquête aan het einde van de les, een interview met enkele leerlingen na de les en een enquête twee weken na de les. Voor het vakdeel zijn diverse tussenmetingen m.b.t. lezen en luisteren afgenomen. Aan het eind van het traject is een eindmeting gedaan, die hetzelfde opgebouwd was als de nulmeting.

Uitkomsten

Ten aanzien van de eerste onderzoeksvraag zijn er, voorzichtig gesteld, wat luisteren en lezen geen aanwijzingen dat het gemiddelde niveau van de leerlingen in 4H en 5H achterbleef door het gebruiken van het alternatieve onderwijsmodel met behulp van IVIO@school. De conclusie is dat deze vorm van onderwijs op afstand in combinatie met een niet-vakdocent ter plekke, gevoegd bij het aanwezige urgentiebesef bij leerlingen en school, effectief kan zijn. Eén van de succesfactoren was een vorm van formatieve evaluatie in combinatie met een heldere planning, leerstof en coachingsgesprekken. Mogelijke saaiheid, eenvormigheid en een nadelig effect op de toch al lage motivatie van leerlingen zijn bij grootschaliger en/of langduriger gebruik echter niet uit te sluiten.

Wat betreft de tweede onderzoeksvraag zijn er drie deelaspecten te onderscheiden. Als eerste aspect de effecten van de speciale lessen op de identitaire vorming van leerlingen. Het tweede deelaspect is de manier waarop identiteit in de praktijk vorm gegeven kan worden. Het derde deelaspect betreft de vraag of de verbinding tussen het vak Duits en het christelijk geloof sterker geworden is in de perceptie van leerlingen. Afgezet tegen de beperkte hoeveelheid lessen die verspreid waren over het jaar is de impact relatief groot, met name van de lessen 2, 3 en 4, die één geheel vormden.

Wat betreft het eerste deelaspect gaf 92% van de 4 havo-leerlingen en 81% van de 5 havo-leerlingen aan actief over hun eigen eigenschappen en idealen te hebben nagedacht. Meer dan de helft van de vierde- en meer dan een derde van de vijfde-klassers zei dat deze lessen hen er meer van bewust gemaakt hebben dat naast liefde een belangrijk thema is in het leven van een christen. Hoewel de leerlingen aangaven dat het lastig is om met de opgedane vorming iets in de praktijk te doen, is het opmerkelijk dat ze zich bijna allemaal na 2 weken de les goed wisten te herinneren. Dat de actieve integratie in hun leven buiten de school nog niet plaats vond, kan te maken hebben met de minimale hoeveelheid lessen en het voor de (meeste?) leerlingen (totaal?) nieuwe concept. Dit pleit voor uitbreiding van dit concept onder meer docenten en meer klassen.

Ten aanzien van het tweede deelaspect is mogelijk gebleken om met een vakkundige en bevlogen docent een aantal lessen te ontwerpen en te geven die effect sorteerden. Er zijn daarnaast aanwijzingen dat dit soort onderwijs rond levensthema's de les Duits interessanter maakt en tot meer concentratie in de les leidt. Ook hebben veel leerlingen het gevoel meer te leren. Belangrijke ingrediënten voor dit soort lessen zijn elementen zoals (1) de combinatie van een uitgebreide vakkennis van Duits, taalverwerving en de Duitse cultuur en letteren, (2) aandacht voor 'assessment for learning' en (3) een didactisch repertoire waarbinnen onder meer de verbinding met leerlingen en hun beginsituatie (o.a. relevante en levensechte inhoud) en hun 'eigenaarschap' cruciaal is. Met bevlogen duiden we aan dat de docent het niet alleen moet kunnen, maar ook moet willen en dat hij of zij mogelijkheden ziet om creatief met de leerdoelstellingen en leerstof om te gaan.

Het derde deelaspect betreft de vraag of de verbinding tussen het vak Duits en het christelijk geloof sterker geworden is in de perceptie van leerlingen. Het antwoord hierop is positief in de zin dat kritiek dat 'Duits geen godsdienst is' verstomde en negatief in die zin dat uit de eindmeting na afloop van de lessenserie de meningen over deze verbinding ongewijzigd (b)leken.

Aanbevelingen

Dit project leert de Jacobus Fruytier dat de gehanteerde vorm van onderwijs op afstand in combinatie met een niet-vakdocent in ieder geval een tijdelijke oplossing kan zijn om acute vacature nood te vervullen. Het is daarbij wel belangrijk om gericht ruimte te maken voor het geven van onderwijs met een identitaire spits door een vakdocent. Ten tweede loont het om elementen uit het gehanteerde lesmodel voor de vier lessen breder toe te passen in de reguliere lespraktijk: formatieve evaluatie, meer eigenaarschap bij de leerlingen en meer inzetten op zelfstandigheid en planning.

Wat betreft het vormgeven van de christelijke identiteit in de vakles zagen we dat in de gelopen, beperkte route er bij de leerlingen iets gebeurt op het gebied van identiteit en vorming. Als je als vakdocent begint met het inplannen van slechts 4 lessen per jaar, naast je gewone les en naast de methode, dan heb je al winst op het gebied van christelijke vorming, ook al is het naast de reguliere les, geïsoleerd, naast de methode. Frequent aandacht besteden aan identiteit is winst. Dat het daarbij niet nodig is om de methode (de leerboeken en dergelijke) overboord te gooien, blijkt ook uit diverse reacties van de leerlingen tijdens de mondelinge interviews: veel leerlingen waarderen de structuur en leerlijn van de methode, die houvast biedt en ook aansluit bij een bepaald type leerstijl.

Het loont de moeite om een dergelijke aanpak te verbreden naar andere docenten, naar meerdere docenten en rond één of meerdere klassen. De focus kan dan tweeledig zijn: je geeft identiteit regelmatig in de reguliere les vorm en/of je geeft identiteit in daartoe speciaal benoemde vaklessen vorm, naast de reguliere les. Het is belangrijk te bedenken dat vorming of misvorming altijd plaats vindt.

Verwerking

Reflectie

1. Ben jij een bevlogen docent, die mogelijkheden ziet om creatief met de leerdoelstellingen en leerstof om te gaan?
2. Ben jij een biddende en liefhebbende docent die zich graag, met alle lek en gebrek, wil inzetten voor het Koninkrijk van God?
3. Hoe vaak maken de volgende elementen deel uit van jouw les?
 - een werkelijke ontmoeting met mensen en fenomenen. Van Dale definieert een fenomeen als 'ieder waarneembaar (natuur)verschijnsel'.¹
 - het staan van leerlingen voor Gods aangezicht in het hier en nu
 - morele vorming
 - de nadruk op de mens als geheel, niet alleen het hoofd en het cognitieve, maar ook het hart
4. Is de taal die jij gebruikt in jouw les naast vak- en onderwijstechnisch ook wel eens organisch-metaforisch?
 - Organische metaforiek is een vorm van beeldspraak waarbij de beeldspraak niet expliciet gegeven is, zoals in een 'als-vergelijking' (b.v. Het leven is als een schaduw), maar bedekt, zodat alleen het beeld wordt gepresenteerd en niet het verbeelde. Het beeld functioneert als een symbool en bevat de strekking (het verbeelde), die de betrokken persoon zelf kan invullen.² Het beeld kan bijvoorbeeld het handelen van een persoon zijn. De invulling kan dan 'naasteliefde' of 'geloofsvertrouwen' zijn.
5. Stelling: Eén les per klas per jaar, waarin je vorming vanuit christelijk perspectief vorm geeft, is al winst ten opzichte van de gangbare praktijk.
6. Stelling: Je vormt altijd.

Praktische tips

7. Praktisch handvat 1: Gebruik iets wat jou persoonlijk raakt. Zodra het iets van jezelf is, merken je leerlingen dat. Welke persoon uit de geschiedenis van

¹ Geraadpleegd van www.vandale.nl

² Geraadpleegd van <https://www.dbnl.org/>

jouw vak zou jou kunnen inspireren en helpen om een aspect van de christelijke identiteit concreet te maken in jouw les?

- Bijvoorbeeld: Je bent geboeid door de moed en het geloof van de Duitse Sophie Scholl, een christelijke studente die op 22-jarige leeftijd werd onthoofd door de Nazi's. Je laat haar de hoofdpersoon in een aantal lessen zijn. Je doet leesvaardigheid, luistervaardigheid, uitspraak, kennis van land en volk en schrijfvaardigheid aan de hand van allerlei bronnen rond haar persoon.
8. Praktisch handvat 2: Begin klein en gebruik gewoon je boek. Bereid je les gewoon voor zoals altijd, maar dan net even anders. Neem hiervoor een nieuwsgierige houding aan en vraag je vanuit jouw perspectief als christen af wat je met het Koninkrijk van God kunt doen in die les.
- Bijvoorbeeld: Bij de behandeling van een tekst over een eeneiige tweeling die elkaar aan goede cijfers hielp door de toetsen te maken waar de ander zwak in was, kun je de vraag toevoegen: 'Ist spicken eine Sünde?'
9. Praktisch handvat 3: Organiseer je verlangen om aan God's Koninkrijk bij te dragen. Plan er lestijd voor in, formuleer leerdoelen en kies een werkvorm.
- Bijvoorbeeld: Naar aanleiding van die tekst bij handvat 2, begin (in het Duits) met een opwarmer: Je keek vroeger zelf ook wel eens af. Misschien reageert de klas hierop... Vervolgens probeer je in hooguit twee minuten erachter te komen in hoeverre er in deze klas wel eens wordt afgekeken. Daarna zet je de werkvorm 'denken-delen-uitwisselen' in om de vraag over afkijken te laten beantwoorden. Bij de stap 'delen' schrijft elk tweetal in maximaal vijf minuten een gezamenlijk antwoord in het Duits op volgens de structuur 'Ja/Nein, weil ... '. Eén van de leerdoelen is dus 'je mening kunnen geven door een redengevende bijzijn'. Tenslotte besteed je een paar minuten aan de stap 'uitwisselen': Je vraagt drie leerlingen hun antwoord voor te lezen, geeft de klas de mogelijkheid hierop te reageren (in het Nederlands) en je reageert er zelf ook inhoudelijk op.
10. Praktisch handvat 4: het kan bij alle vakken.
- Bijvoorbeeld: In een natuurkunde les over de frequentie van geluid geef je als docent uitleg, laat je de leerlingen de frequentie berekenen en doe je een proef met welke frequentie de leerlingen nog horen en welke niet meer. In het boek staat een plaatje met 10 dieren, gerangschikt naar de frequentie waarop zijn communiceren. Je brengt de volgende vraag in: Waarom heeft de Heere God deze hogere of juist lagere frequentie nou juist voor deze dieren zo geschapen? Je bespreekt deze vraag door middel van de werkvorm 'denken, delen, uitwisselen'.

Referenties

Leune, A., Murre, P.M. (2018). *Duits in Havo 4 en 5 te Rijssen: een alternatief onderwijsmodel*. Gouda: Driestar educatief.